

การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืน
ของวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์ชุมชนบ้านป๋อก จังหวัดเชียงใหม่

Development of Local Wisdom-Based Innovations to Enhance Competitiveness
and Sustainability of the Organic Forest Coffee Enterprise in Ban Pok Community,
Chiang Mai Province

วิภาดา ญาณสาร¹ ยศสรณ์ ศรีสุข^{2*} และ นภัสกรณ์ ทะเมย²

Vipada Yanasan¹, Yotsarun Srisuk^{2*}, and Naphatsakorn Thamoei²

สาขาวิชาศิลปศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา¹

สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้²

Department of Liberal Arts, Faculty of Business Administration and Liberal Arts,

Rajamangala University of Technology Lanna¹

Department of Resource Management and Development, Faculty of Agricultural Production,

Maejo University²

* Corresponding author, e-mail: bozz.srisuk@gmail.com

วันที่รับบทความ: 13 มกราคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 5 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์ชุมชนบ้านป๋อก อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ (2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ และ (3) สังเคราะห์แนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเสริมสร้างศักยภาพ ยกระดับความสามารถในการแข่งขัน และส่งเสริมความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ในลักษณะการวิจัยและพัฒนา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 145 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ด้วยแบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและค่าสหสัมพันธ์ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการสนทนากลุ่มร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 คน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทุนทางสังคม และความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกเป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่าปัจจัยทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ที่สูงที่สุด รองลงมาคือความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกและการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทั้งในมิติผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ นอกจากนี้ ผลการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจำแนกได้เป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการด้วยธรร

มาภิบาล ซึ่งช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความไว้วางใจ และความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และกระบวนการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับเทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มมูลค่า ลดต้นทุน และยกระดับคุณภาพสินค้า และด้านการตลาดและการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งช่วยขยายช่องทางการตลาด สร้างการรับรู้ของผู้บริโภค และเสริมสร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์กาแฟชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น, การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน, ความยั่งยืน, วิสาหกิจชุมชน, กาแฟป่าอินทรีย์

Abstract

This research aims to: (1) examine the factors influencing the development of local wisdom-based innovation in the organic forest coffee enterprise of Ban Pok Community, Mae On District, Chiang Mai Province; (2) analyze the relationships between these factors and both product and process innovations; and (3) synthesize guidelines to enhance capacity, strengthen competitiveness, and ensure the sustainability of community coffee enterprises across economic, social, and environmental dimensions. This study is an applied research conducted in the form of research and development (R&D), employing a mixed-methods approach. The quantitative component involved data collection from a sample of 145 respondents selected through simple random sampling. Data were collected using questionnaires and analyzed using descriptive statistics and correlation analysis. The qualitative component utilized semi-structured interviews and focus group discussions with 18 key informants selected through purposive sampling. The qualitative data were analyzed using content analysis.

The findings indicate that the overall level of factors influencing local wisdom-based innovation is high. Member participation, social capital, and collaboration with external networks emerge as the most influential factors. Correlation analysis further reveals that all factors are positively and significantly associated with innovation development. Notably, social capital demonstrates the strongest relationship, followed by external network collaboration and member participation, across both product and process innovation dimensions. Furthermore, the synthesized development guidelines can be categorized into three key dimensions: (1) governance-based management, which enhances transparency, trust, and organizational capacity; (2) product and process development grounded in local knowledge and integrated with appropriate technology, contributing to value creation, cost reduction, and quality improvement; and (3) marketing and communication through digital media and eco-tourism, which expand market access, increase consumer awareness, and reinforce the distinctive identity of community coffee products in a sustainable manner.

Keywords: local wisdom innovation, competitiveness enhancement, sustainability, community enterprise, organic forest coffee

บทนำ

วิสาหกิจชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของประเทศไทย เนื่องจากมีบทบาทในการสร้างงาน สร้างรายได้ และกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น ภายใต้กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบันมิได้มุ่งเน้นเพียงผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการเสริมสร้างทุนทางสังคม ความเข้มแข็งของชุมชน และการธำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นฐานทรัพยากรสำคัญของการพัฒนา (พระครูสิทธิสุตากร, 2567; Anusonphat, 2023) งานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนที่สามารถบูรณาการทรัพยากร วัฒนธรรม และองค์ความรู้ในท้องถิ่นเข้ากับการจัดการที่เหมาะสมจะมีศักยภาพในการสร้างรายได้และความเข้มแข็งทางสังคมมากกว่าวิสาหกิจที่มุ่งเน้นการผลิตเพียงมิติเดียว (กัลยา แก้วประดิษฐ์, 2565; วีรยา ภัทรอาชาชัย และคณะ, 2566)

ในมิติของการพัฒนาเชิงโครงสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) และการมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และการพัฒนานวัตกรรมในระดับชุมชน โดยความไว้วางใจ เครือข่ายความสัมพันธ์ และบรรทัดฐานทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความร่วมมือและการจัดการทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก เช่น หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน ยังเป็นกลไกสนับสนุนที่ช่วยเพิ่มศักยภาพด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี และการเข้าถึงตลาด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรมวิสาหกิจชุมชน (Dulkiah and Saeful, 2025; Grosse et al., 2018)

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของสมาชิกและความร่วมมือภายในชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ทุนทางสังคมสามารถแปรเปลี่ยนเป็นผลลัพธ์เชิงพัฒนาได้อย่างเป็นรูปธรรม การเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยเสริมสร้างความเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมของชุมชน ขณะเดียวกัน ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน ยังมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยี และการเข้าถึงตลาด (Sulistyo and Ayuni, 2019) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับนวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชนให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของบริบทเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเหมาะสม

สำหรับบริบทของวิสาหกิจกาแฟชุมชนบ้านป๊อก อำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่ ถือเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนถึงชุมชนที่มีทุนทางสังคมเข้มแข็ง โดยสมาชิกมีโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายที่เข้มแข็ง มีการร่วมมือกันทั้งในด้านการผลิต การบริหารจัดการ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง การดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจอาศัยทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นฐานสำคัญ ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านป๊อกปรากฏอย่างเด่นชัดผ่านแนวคิด “กาแฟอินทรีย์” ซึ่งเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ด้านการเกษตรแบบดั้งเดิมเข้ากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระบบนิเวศป่า การผลิตกาแฟภายใต้บริบทดังกล่าวไม่เพียงช่วยรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ หากยังสร้างอัตลักษณ์เฉพาะของผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและความแตกต่างเชิงการแข่งขันในตลาดได้อย่างมีนัยสำคัญ (วิภาดา ญาณสาร และ ศักดิ์สาธิต ไยสามเสน, 2564)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิด “นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น” (Local Wisdom Innovation) ได้รับความสนใจในฐานะกลไกสำคัญในการยกระดับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน โดยเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมกับเทคโนโลยีและการจัดการสมัยใหม่เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความแตกต่างของสินค้า ซึ่งชี้ให้เห็นถึงบทบาทของนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างอัตลักษณ์และความยั่งยืนของชุมชน (Widyanti et al., 2022; Mahrinasari et al., 2024) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการผลิต ขณะที่การศึกษาที่บูรณาการปัจจัยเชิงโครงสร้าง ความสัมพันธ์เชิงสถิติ และการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะในบริบทของกาแฟอินทรีย์ งานวิจัยนี้จึงมีความแตกต่างและต่อยอดจากงานเดิม โดยมุ่งวิเคราะห์ทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพล ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับนวัตกรรม และการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาเชิงบูรณาการบนฐานบริบทจริงของชุมชนบ้านปือก ทั้งนี้ ได้มีการลงพื้นที่ศึกษาอย่างต่อเนื่องและมีส่วนร่วมกับชุมชนในกระบวนการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งช่วยให้สามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกและสะท้อนบริบทของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

แม้วิสาหกิจชุมชนบ้านปือกจะมีศักยภาพจากทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับสูง แต่ยังคงขาดการพัฒนาเชิงระบบในด้านนวัตกรรมและการจัดการอย่างบูรณาการ ซึ่งเป็นปัญหาที่พบได้ทั่วไปในวิสาหกิจชุมชนด้านการเกษตรของไทย (Wongvilarat, 2024) รวมถึงความท้าทายด้านการแข่งขัน หากไม่สามารถสร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของตลาดได้อย่างเหมาะสม (Porter, 1990; Sulisty and Ayuni, 2019) การพัฒนานวัตกรรมในวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านร่วมกัน ได้แก่ ทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมของสมาชิกและความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดในเชิงองค์ความรู้ที่ขาดการบูรณาการปัจจัยเหล่านี้เข้าด้วยกันภายใต้บริบทเฉพาะของพื้นที่ โดยเฉพาะในกรณีของวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์ ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการในการศึกษาที่มีลักษณะเชิงระบบและเชิงบริบท

จากเหตุผลดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาปัจจัยและแนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟชุมชนบ้านปือก เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้ในการยกระดับศักยภาพการแข่งขันและความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อวิเคราะห์ระดับและความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมและการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ การบูรณาการวิธีวิจัยทั้งสองส่วนช่วยให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างครอบคลุมและนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทของวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์ชุมชนบ้านปือก อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ
3. เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเสริมสร้างศักยภาพ ยกระดับความสามารถในการแข่งขัน และส่งเสริมความยั่งยืนของวิสาหกิจกาแฟชุมชนในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของเพื่อสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย มีดังต่อไปนี้

1. วิสาหกิจชุมชนและบทบาททางเศรษฐกิจ วิสาหกิจชุมชนจัดเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยมีลักษณะเป็นการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนเพื่อดำเนินกิจการร่วมกันโดยอาศัยทรัพยากรวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2563) จุดเด่นของวิสาหกิจชุมชนคือความสามารถในการสร้างงานและรายได้เสริม ลดการอพยพแรงงาน และกระจายรายได้กลับคืนสู่ท้องถิ่น อีกทั้งยังช่วยสร้างความเข้มแข็งทางสังคมผ่านการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของสมาชิก อัจฉราวรรณ สุขเกิด และคณะ (2567) พบว่าวิสาหกิจชุมชนมีผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในชนบทและเป็นเครื่องมือสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับบริบทของภาคเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ วิสาหกิจชุมชนด้านกาแฟมีบทบาทอย่างมากในการสร้างอาชีพและสร้างชื่อเสียงทางเศรษฐกิจ กรณีของวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์บ้านป๊อก ถือเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำทรัพยากรป่าไม้และความรู้ดั้งเดิมด้านการปลูกกาแฟมาใช้ในการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันยังคงรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนและระบบนิเวศที่เกี่ยวข้อง นี่แสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนไม่ได้มีเพียงบทบาททางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. แนวคิดและทฤษฎีนวัตกรรม นวัตกรรม (Innovation) หมายถึงการสร้างหรือการปรับปรุงสิ่งใหม่เพื่อเพิ่มคุณค่าและศักยภาพในการแข่งขัน โดย Schumpeter (1934) ได้เสนอว่านวัตกรรมเป็นหัวใจของการทำลายเชิงสร้างสรรค์ (creative destruction) ที่ทำให้เศรษฐกิจสามารถปรับตัวและเติบโตผ่านการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านผลิตภัณฑ์ กระบวนการ ตลาด วัตถุดิบ และรูปแบบองค์กร ขณะที่ Rogers (2003) ในทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovations) อธิบายว่าการยอมรับนวัตกรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน เช่น คุณค่าที่นวัตกรรมสร้าง ความเข้ากันได้กับวิถีชีวิต และช่องทางการสื่อสาร

สำหรับบริบทของวิสาหกิจชุมชน นวัตกรรมไม่ได้หมายถึงการคิดค้นสิ่งใหม่ทั้งหมด แต่รวมถึงการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ กระบวนการ และการจัดการให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นและตลาดเป้าหมาย Arayawut (2020) ชี้ว่านวัตกรรมที่เกิดจากการปรับตัวของสินค้าชุมชน เช่น OTOP สามารถสร้างคุณค่าและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในตลาดได้จริง ดังนั้น การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาในชุมชนจึงควรอาศัยทั้งแนวคิดนวัตกรรมเชิงเศรษฐกิจของ Schumpeter และการยอมรับจากผู้บริโภคตามกรอบทฤษฎีของ Rogers

3. นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom Innovation) คือการบูรณาการองค์ความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมาในชุมชนเข้ากับความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่เพื่อสร้างคุณค่าใหม่และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน วรพงศ์ แสงผัด และคณะ (2567) พบว่า การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในผลิตภัณฑ์ชุมชนสามารถเพิ่มรายได้และสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างในตลาด ขณะที่ UNESCO (2018) เน้นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะช่วยรักษาสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นปรากฏชัดในกระบวนการผลิตที่ผสมผสานวิธีการคั่วกาแฟแบบดั้งเดิมกับเทคโนโลยีการคั่วที่ทันสมัย รวมถึงการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น กาแฟสมุนไพร กาแฟดริป และผลิตภัณฑ์จากเปลือกกาแฟ ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่เพียงช่วยเพิ่มมูลค่า แต่ยังสะท้อนถึงการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่น

4. ทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วม แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) ของ Putnam (1993) อธิบายว่าเครือข่าย ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการรวมกลุ่มและสร้างความร่วมมืออย่าง

มีประสิทธิภาพ ในขณะที่ Chambers (1997) เสนอแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) ว่าการพัฒนาที่แท้จริงต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการ การมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของสมาชิกปรากฏชัดในกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน การแบ่งปันความรู้ และการร่วมแรงร่วมใจกันในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ กิตติยา ระวะนาวิก และ ฉัตรวิญญ์ องค์กรสิงห์ (2566) ยืนยันว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการพัฒนาวัฒนธรรมในชุมชน

5. ความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชน ความสามารถในการแข่งขัน (Competitiveness) หมายถึงศักยภาพในการสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง โดย Porter (1990) ได้นำเสนอ Diamond Model ที่อธิบายว่าความสามารถในการแข่งขันขององค์กรหรือประเทศขึ้นอยู่กับปัจจัยการผลิต เงื่อนไขอุปสงค์ อุตสาหกรรมสนับสนุน และกลยุทธ์การแข่งขัน สำหรับวิสาหกิจชุมชน การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ช่วยให้มองเห็นว่าศักยภาพการแข่งขันไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลิตภัณฑ์เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงเครือข่ายตลาด กลยุทธ์การจัดการ และความร่วมมือกับภายนอก Kungwansupaphan and Suwannaput (2024) ชี้ว่าวิสาหกิจชุมชนที่สามารถปรับตัวตามปัจจัยทั้งสี่ของ Diamond Model จะมีความได้เปรียบแข่งขันมากกว่า และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

6. ความยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่กระทบต่อความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นต่อไป โดยครอบคลุมมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (UNESCO, 2018) ในบริบทของวิสาหกิจชุมชน ความยั่งยืนไม่ได้หมายถึงเพียงความมั่นคงทางรายได้ แต่ยังรวมถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น และความเข้มแข็งของโครงสร้างทางสังคม งานวิจัยพบว่าวิสาหกิจชุมชนที่สามารถบูรณาการทุนทางสังคม วัฒนธรรม และการบริหารจัดการที่เหมาะสม จะมีแนวโน้มสร้างความยั่งยืนได้มากกว่าวิสาหกิจที่เน้นการผลิตเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว (Mahrinasari et al., 2024) อย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงเมื่อมีการเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมและบริบทท้องถิ่นอย่างสมดุล

7. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในวิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการที่ได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมของสมาชิก ภาวะผู้นำ การจัดการความรู้ และความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเกิดและการพัฒนานวัตกรรมในชุมชน (Putnam, 1993; Chambers, 1997; Dulkiah and Saeful, 2025) โดยทุนทางสังคมช่วยสร้างความไว้วางใจและการแลกเปลี่ยนความรู้ ขณะที่การมีส่วนร่วมของสมาชิกช่วยให้เกิดการตัดสินใจร่วมและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ส่วนเครือข่ายภายนอกมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร เทคโนโลยี และโอกาสทางการตลาด อย่างไรก็ตาม งานวิจัยบางส่วนพบว่าปัจจัยเหล่านี้มีระดับอิทธิพลแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่และรูปแบบของวิสาหกิจ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการศึกษาเชิงบูรณาการในบริบทเฉพาะของแต่ละชุมชน

8. การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแสดงออกได้ในสองมิติหลัก ได้แก่ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) และนวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) โดยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์มุ่งเน้นการพัฒนาสินค้าใหม่หรือการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์เดิม ส่วนนวัตกรรมกระบวนการเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงวิธีการผลิต การจัดการ และการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Schumpeter, 1934; Widyanti et al., 2022) งานวิจัยส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกันว่าการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถส่งผลเชิงบวกต่อทั้งสองมิติ โดยเฉพาะในกรณีของวิสาหกิจชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน อย่างไรก็ตาม ยังพบช่องว่างขององค์ความรู้ในด้านการอธิบาย

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลกับนวัตกรรมทั้งสองมิติอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและวิสาหกิจชุมชน พบว่ามีงานวิจัยหลายชิ้นที่สะท้อนบทบาทของทุนทางสังคม การบริหารจัดการ และนวัตกรรมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความยั่งยืนของชุมชน โดยการศึกษาของ Dulkiah and Saeful (2025) ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของทุนทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยความไว้วางใจ เครือข่าย และค่านิยม ต่อการพัฒนาและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ที่ผสานการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบร่วมกับการวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรม SmartPLS ผลการวิจัยในบริบทของประเทศอินโดนีเซียพบว่า ความไว้วางใจและเครือข่ายทางสังคมมีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในขณะที่ค่านิยมทางสังคมเพียงอย่างเดียวไม่ส่งผลโดยตรง ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาชุมชนทำหน้าที่เป็นตัวแปรสื่อกลางที่สำคัญในการเชื่อมโยงปัจจัยดังกล่าวไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน ในขณะที่ กัลญา แก้วประดิษฐ์ (2565) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการเสริมศักยภาพการจัดการธุรกิจทางวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้ให้ข้อมูลจำนวน 80 คน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาสำคัญภายในชุมชน ได้แก่ การขาดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และข้อจำกัดด้านทักษะภาษาอังกฤษและการตลาดออนไลน์ จึงได้เสนอแนวทางการจัดการธุรกิจ ตั้งแต่การสร้างความรู้ความเข้าใจร่วม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ไปจนถึงการประเมินผล โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กับการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อความยั่งยืน นอกจากนี้ กิตติยา ระวะนาวิก และ ฉัตรวิรัช องค์กร (2566) ได้ศึกษานวัตกรรมการบริหารจัดการเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 แห่ง ในจังหวัดสมุทรสาคร ผ่านการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า วิสัยทัศน์ของผู้นำทั้งในระดับทางการและไม่เป็นทางการมีบทบาทสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ และสามารถระดมทรัพยากรในชุมชนเพื่อสร้างนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการบริหารจัดการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ขณะเดียวกัน วิริยา ภักธอาชาชัย และคณะ (2566) ได้ศึกษาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อยกระดับสู่ตลาดต่างประเทศ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบหลายวิธี (Triangulation) ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตพื้นที่ และการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือทางธุรกิจ เช่น SWOT, BCG Model และการเปรียบเทียบกับกลุ่มที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ ผลการวิจัยพบปัจจัยความสำเร็จ 10 ประการที่ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ได้รับมาตรฐาน OTOP ระดับ 4-5 ดาว และได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาที่เน้นการสร้างเรื่องราวแบรนด์ (Brand Story) การใช้ช่องทางตลาดออนไลน์ และการพัฒนาทายาทรุ่นใหม่ เพื่อผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น อันนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าและศักยภาพการแข่งขันในระดับสากล

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นพบว่า ทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมของสมาชิก และความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมในวิสาหกิจชุมชน โดยมีบทบาทในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ทั้งนี้ อิทธิพลของปัจจัยดังกล่าวขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ลักษณะของวิสาหกิจ และระดับการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งสะท้อนว่าการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สามารถอธิบายได้ด้วยปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง ในขณะเดียวกัน นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการในลักษณะแยกส่วน โดยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างของสินค้า ขณะที่นวัตกรรมกระบวนการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม

ตาม ยังขาดการศึกษาเชิงบูรณาการที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลกับนวัตกรรมทั้งสองมิติอย่างเป็นระบบ รวมถึงการเชื่อมโยงไปสู่ความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน

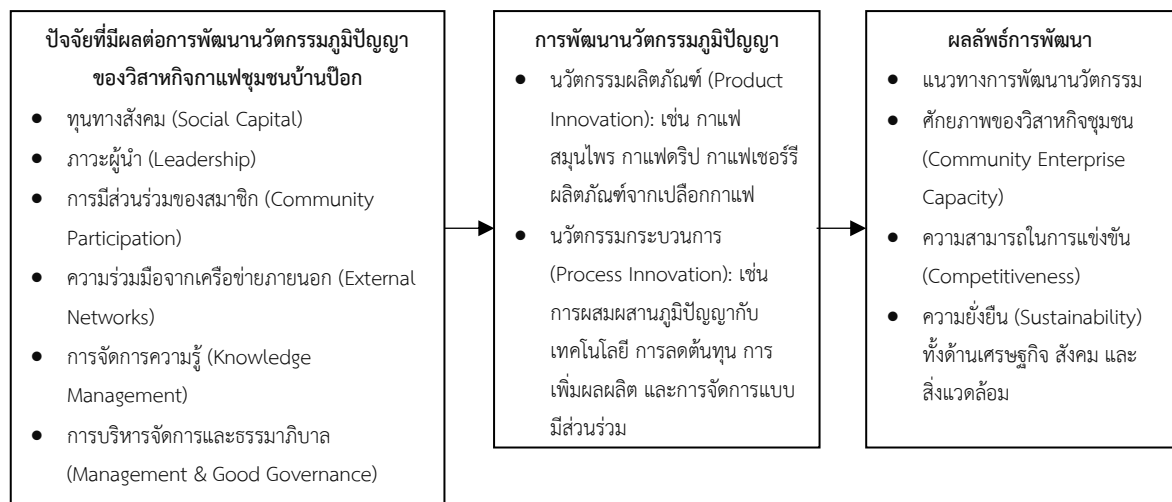
ดังนั้น ช่องว่างขององค์ความรู้จึงอยู่ที่การบูรณาการปัจจัยเชิงโครงสร้าง นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น และผลลัพธ์เชิงการแข่งขันและความยั่งยืนเข้าด้วยกันในกรอบการวิเคราะห์เดียว ซึ่งเป็นประเด็นที่งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาในบริบทของวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์ชุมชนบ้านป็อก

งานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดและทฤษฎีมาบูรณาการเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟชุมชนบ้านป็อก โดยกำหนดให้ทุนทางสังคม ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก การจัดการความรู้ และการบริหารจัดการและธรรมาภิบาล เป็นปัจจัยอิสระที่ส่งผลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ

ความสัมพันธ์ในกรอบแนวคิดนี้มีลักษณะเป็น ความสัมพันธ์เชิงอิทธิพล (influencing relationship) ที่มุ่งอธิบายระดับและทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (associational relationship) มากกว่าการพิสูจน์เชิงเหตุและผลโดยตรง (causal relationship) นอกจากนี้ ตัวแปรบางประการ เช่น การจัดการความรู้ และการบริหารจัดการและธรรมาภิบาล อาจมีบทบาททั้งในฐานะปัจจัยสนับสนุนและกลไกเชิงกระบวนการ (mediating mechanism) ที่ช่วยถ่ายทอดอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมไปสู่การพัฒนานวัตกรรม อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดให้ตัวแปรดังกล่าวอยู่ในกลุ่มปัจจัยอิสระ เพื่อความชัดเจนของการวิเคราะห์เชิงสถิติ

ผลลัพธ์ของการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นจะสะท้อนผ่านศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ความสามารถในการแข่งขัน และความยั่งยืนในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ในลักษณะการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เพื่อศึกษาปัจจัย แนวทาง และผลลัพธ์ของการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์ชุมชนบ้านป็อก อำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่

โดยแนวคิด R&D ถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ผ่าน 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การศึกษาปัจจัยและบริบทของวิสาหกิจชุมชน (2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ และ (3) การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืน

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์ชุมชนบ้านป๊อก อำเภอแม่เอน จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มเป้าหมายแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) สมาชิกวิสาหกิจกาแฟชุมชนบ้านป๊อก จำนวน 110 คน 2) ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จำนวน 15 คน และ 3) ผู้ซื้อและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กาแฟ จำนวน 20 คน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 145 คน โดยเลือกจากผู้ที่มีบทบาทโดยตรง มีประสบการณ์เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป การบริหารจัดการ การสนับสนุน และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้ การกำหนดกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้มีประสบการณ์ตรงและสามารถสะท้อนบริบทของชุมชนได้อย่างครอบคลุม สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 18 คน ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการวิสาหกิจ 5 คน 2) สมาชิกวิสาหกิจชุมชน 7 คน 3) ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน 3 คน 4) ผู้ซื้อและผู้ประกอบการ 3 คน การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มีผู้เข้าร่วมจำนวน 10 คน โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักเดิมจำนวน 6 คน และผู้เข้าร่วมเพิ่มเติมจำนวน 4 คน เพื่อให้ครอบคลุมมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละกลุ่มอย่างรอบด้าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

1) แบบสอบถาม ใช้เก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลลัพธ์ของการพัฒนา เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ครอบคลุมประเด็นทุนทางสังคม ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก การจัดการความรู้ การบริหารจัดการ และการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญา ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดำเนินการโดย

1.1) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (IOC) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.67–1.00

1.2) ทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่าไม่น้อยกว่า 0.80 แสดงถึงความเชื่อมั่นของเครื่องมือในระดับสูง

2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้นำชุมชน สมาชิกวิสาหกิจ และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาบริบท กระบวนการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญา ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการยกระดับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน

3) แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้ยืนยันและขยายผลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างสมาชิกและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางหรือรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ได้ทำการแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 145 คน โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและวิธีการตอบแบบสอบถามอย่างชัดเจน จากนั้นตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

2) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยใช้แนวคำถามถึงโครงสร้าง บันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึกและการบันทึกเสียง (โดยได้รับความยินยอม) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการและแนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญา

เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่งและหลายวิธีการเก็บข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และ .01 การแปลผลค่าเฉลี่ยใช้เกณฑ์แบบมาตราส่วน 5 ระดับของ บุญชม ศรีสะอาด (2560) ดังนี้ 4.51-5.00 หมายถึง มากที่สุด, 3.51-4.50 หมายถึง มาก, 2.51-3.50 หมายถึง ปานกลาง, 1.51-2.50 หมายถึง น้อย, และ 1.00-1.50 หมายถึง น้อยที่สุด

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการเป็นลำดับ ได้แก่ (1) ถอดเทปและตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล (2) อ่านทบทวนข้อมูลหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม (3) เข้ารหัสข้อมูลตามประเด็นสำคัญ (Coding) (4) จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นย่อยและประเด็นหลัก (Categorization) (5) สังเคราะห์และตีความข้อมูลเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ และ (6) สรุปเป็นแนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน

5. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตด้านเนื้อหาครอบคลุม 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ทุนทางสังคม ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก การจัดการความรู้ และการบริหารจัดการและธรรมาภิบาล 2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยดังกล่าวกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ และ 3) แนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างศักยภาพ ความสามารถในการแข่งขัน และความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนบ้านป็อก

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนบ้านป็อก

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.68) แสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนบ้านป็อกมีสภาพแวดล้อมทางสังคมและการจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.74) สะท้อนว่ากระบวนการดำเนินงานของวิสาหกิจมีลักษณะการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทั้งการคิด การตัดสินใจ และการปฏิบัติ ซึ่งเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่อย่างต่อเนื่อง รองลงมาคือทุนทางสังคม ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.52) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากและมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานค่อนข้าง

ต่ำ สะท้อนว่ากลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ร่วมกันในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับความไว้วางใจ ความสัมพันธ์ และการเกื้อกูลกันภายในชุมชน อันเป็นฐานสำคัญของการทำงานร่วมกันและการพัฒนานวัตกรรม นอกจากนี้ ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกยังมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.71) แสดงให้เห็นว่าการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน มีบทบาทสำคัญต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และการขยายโอกาสทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชน

ในขณะที่ปัจจัยด้านการจัดการความรู้และภาวะผู้นำมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.15$) และการบริหารจัดการและธรรมาภิบาลมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.10$) ซึ่งแม้จะอยู่ในระดับมากเช่นกัน แต่มีบทบาทในลักษณะของปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยเสริมให้การมีส่วนร่วม ทูทางสังคม และความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกสามารถนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและระดับความคิดเห็นของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. การมีส่วนร่วมของสมาชิก	4.31	0.74	มาก
2. ทูทางสังคม	4.28	0.52	มาก
3. ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก	4.23	0.71	มาก
4. การจัดการความรู้	4.15	0.73	มาก
5. ภาวะผู้นำ	4.15	0.67	มาก
6. การบริหารจัดการและธรรมาภิบาล	4.10	0.70	มาก
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา	4.20	0.68	มาก

2. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านต่าง ๆ กับการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลกับการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (ตารางที่ 2) พบว่าปัจจัยทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig. < .05) โดยทูทางสังคม มีความสัมพันธ์กับการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับสูงมาก ($r = .961$, Sig. = .000) แสดงให้เห็นว่า ความเข้มแข็งของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และเครือข่ายทางสังคมภายในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการเกิดและการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือ ชุมชนที่มีความสามัคคีและความร่วมมือสูง ย่อมเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้ การเรียนรู้ร่วมกัน และการต่อยอดภูมิปัญญาไปสู่นวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รองลงมาคือความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก ($r = .914$, Sig. = .000) สะท้อนว่าการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา หรือภาคเอกชน มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในด้านการองค์ความรู้ เทคโนโลยี มาตรฐานการผลิต และการเข้าถึงตลาด ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิก ($r = .884$, Sig. = .000) ก็มีความสัมพันธ์ในระดับสูงเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าการที่สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด วางแผน ตัดสินใจ และดำเนินงาน เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้นวัตกรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

นอกจากนี้ การจัดการความรู้ ($r = .851$, Sig. = .000) และภาวะผู้นำ ($r = .841$, Sig. = .000) ยังมีความสัมพันธ์กับการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับสูง สะท้อนว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้ การเรียนรู้

ร่วมกัน และบทบาทของผู้นำในการประสานงาน กระตุ้นการมีส่วนร่วม และกำหนดทิศทางการพัฒนา มีส่วนช่วยเปลี่ยนศักยภาพทางสังคมให้กลายเป็นการปฏิบัติจริงและผลลัพธ์ด้านนวัตกรรม ส่วนการบริหารจัดการและธรรมาภิบาลมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r = .584$, Sig. = .012) แม้จะมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีความสัมพันธ์ต่ำกว่าปัจจัยด้านอื่น สะท้อนว่าการจัดการภายในองค์กรยังมีบทบาทต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับหนึ่ง

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนบ้านป็อกเป็นกระบวนการที่ขับเคลื่อนด้วยปัจจัยทางสังคมและความร่วมมือเป็นหลัก โดยเฉพาะทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมของสมาชิก และเครือข่ายภายนอก ขณะที่การบริหารจัดการทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อเสริมความยั่งยืนในระยะยาว

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจัย	r	Sig.	ระดับความสัมพันธ์
1. ทุนทางสังคม	.961**	.000	สูงมาก
2. ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก	.914**	.000	สูง
3. การมีส่วนร่วมของสมาชิก	.884**	.000	สูง
4. การจัดการความรู้	.851**	.000	สูง
5. ภาวะผู้นำ	.841**	.000	สูง
6. การบริหารจัดการและธรรมาภิบาล	.584*	.012	ปานกลาง

หมายเหตุ: r = Pearson's correlation coefficient

* $p < .05$, ** $p < .01$

เมื่อพิจารณาแยกตามมิตินวัตกรรม พบว่าปัจจัยทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทั้งนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 3 และ 4) โดยทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์สูงที่สุดในทั้งสองมิติ ($r = .941$ และ $r = .927$ ตามลำดับ) รองลงมาคือความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกและการมีส่วนร่วมของสมาชิก ขณะที่การบริหารจัดการและธรรมาภิบาลมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์

ปัจจัย	r	Sig.	ระดับความสัมพันธ์
ทุนทางสังคม	.941**	.000	สูง
ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก	.894**	.000	สูง
การมีส่วนร่วมของสมาชิก	.864**	.000	สูง
การจัดการความรู้	.832**	.000	สูง
ภาวะผู้นำ	.810**	.000	สูง
การบริหารจัดการ	.574*	.014	ปานกลาง

หมายเหตุ: r = Pearson's correlation coefficient

* $p < .05$, ** $p < .01$

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับนวัตกรรมกระบวนการ

ปัจจัย	r	Sig.	ระดับความสัมพันธ์
ทุนทางสังคม	.927**	.000	สูง
ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก	.874**	.000	สูง
การมีส่วนร่วมของสมาชิก	.834**	.000	สูง
การจัดการความรู้	.811**	.000	สูง
ภาวะผู้นำ	.782**	.000	สูง
การบริหารจัดการ	.565*	.016	ปานกลาง

หมายเหตุ: r = Pearson's correlation coefficient

* $p < .05$, ** $p < .01$

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยด้านทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมของสมาชิก และความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟชุมชน โดยเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้ การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ซึ่งส่งผลต่อทั้งนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ได้จะอยู่ในระดับสูง แต่การวิเคราะห์ในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสถิติ (associational relationship) ซึ่งไม่สามารถอธิบายความเป็นเหตุและผลโดยตรงได้ ดังนั้น การตีความผลจึงควรพิจารณาในเชิงความสัมพันธ์และแนวโน้มของตัวแปร โดยคำนึงถึงบริบทของวิสาหกิจชุมชนร่วมด้วย

3. สังเคราะห์แนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างศักยภาพ ความสามารถในการแข่งขัน และความยั่งยืนของวิสาหกิจกาแฟชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม พบว่า แนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟชุมชนบ้านปึกสามารถสังเคราะห์ได้เป็น 3 แนวทางหลัก ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิต และด้านการตลาดและการสื่อสาร

ในด้านการบริหารจัดการ พบว่า การยึดหลักธรรมาภิบาลและการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างความไว้วางใจ ความเป็นเจ้าของร่วม และความพร้อมในการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินงาน ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิต ผลการวิจัยสะท้อนว่าการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการปลูกและแปรรูปกาแฟเข้ากับเทคโนโลยีที่เหมาะสม ช่วยเพิ่มมูลค่า ลดต้นทุน และยกระดับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ โดยไม่ทำลายอัตลักษณ์และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

ส่วนด้านการตลาดและการสื่อสาร พบว่า การใช้สื่อออนไลน์และแพลตฟอร์ม e-Commerce ควบคู่กับการเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ช่วยสร้างคุณค่าเชิงประสบการณ์ เพิ่มการรับรู้ของผู้บริโภค และขยายโอกาสทางการตลาดของวิสาหกิจกาแฟชุมชนในระยะยาว

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟป้าอินทรีย์ชุมชนบ้านปึกเป็นกระบวนการที่อาศัยการบูรณาการทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมของสมาชิก และความร่วมมือจาก

เครือข่ายภายนอก เพื่อยกระดับศักยภาพ ความสามารถในการแข่งขัน และความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพได้สนับสนุนผลการวิจัยดังกล่าว โดยผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งสะท้อนว่า

“...การพัฒนากาแฟของชุมชนไม่ได้เกิดจากคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นการร่วมกันคิด ทดลอง และปรับปรุงจากประสบการณ์ของสมาชิกในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง บางครั้งเราก็ลองผิดลองถูกร่วมกัน ทั้งในเรื่องการแปรรูป การคั่ว และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ซึ่งอาศัยทั้งความรู้เดิมของชุมชนและการเรียนรู้จากภายนอกมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ทำให้กาแฟของชุมชนมีเอกลักษณ์และสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง...”

ซึ่งสอดคล้องกับผลการสนทนากลุ่มที่พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกและความร่วมมือภายในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 5 แนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟชุมชนบ้านป๊อก

ด้านการพัฒนา	ประเด็นสำคัญ	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
1. การบริหารจัดการ	การบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาภิบาล ได้แก่ ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการตรวจสอบได้ ควบคู่กับการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การวางแผน และการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง	เกิดความโปร่งใสในการดำเนินงาน ลดความขัดแย้งภายในองค์กร เสริมสร้างความไว้วางใจและความเป็นเจ้าของร่วมของสมาชิก ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมและนวัตกรรมได้อย่างต่อเนื่อง
2. ผลิตภัณฑ์และกระบวนการ	การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการปลูก การแปรรูป และการจัดการกาแฟอินทรีย์เข้ากับเทคโนโลยีและองค์ความรู้สมัยใหม่ที่เหมาะสม เช่น การปรับปรุงกระบวนการผลิต การควบคุมคุณภาพ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่	เพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์กาแฟ ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มคุณภาพและมาตรฐานสินค้า ตลอดจนสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์กาแฟอินทรีย์ของชุมชน
3. การตลาดและการสื่อสาร	การใช้สื่อออนไลน์และแพลตฟอร์ม e-Commerce ในการประชาสัมพันธ์และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ควบคู่กับการสื่อสารเรื่องราว (storytelling) ของกาแฟอินทรีย์ และการเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของชุมชน	ขยายช่องทางการตลาดและฐานผู้บริโภค เพิ่มการรับรู้และคุณค่าของแบรนด์ชุมชน สร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และเพิ่มโอกาสในการแข่งขันทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่า การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์ชุมชนบ้านป๊อกเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่าง ทูทางสังคม การมีส่วนร่วมของสมาชิกและความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก ผ่านกลไกการบริหารจัดการที่ดี การพัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้กลยุทธ์การตลาดสมัยใหม่ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการยกระดับศักยภาพ ความสามารถในการแข่งขัน และความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน

สำหรับ แบบจำลองการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom Innovation Development Model) ในภาพที่ 1 แสดงให้เห็นโครงสร้างเชิงพลวัตของการพัฒนาวิสาหกิจจากแฟ้มชุมชน โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลไกการมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการที่นำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันและความยั่งยืนในระยะยาว

ในระดับฐาน (Foundation level) แบบจำลองเริ่มต้นจาก ทุนทางสังคมและทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่เป็นแหล่งกำเนิดของภูมิปัญญา อัตลักษณ์ และความร่วมมือภายในชุมชน ทุนดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงทรัพยากรเชิงกายภาพ แต่รวมถึงความไว้วางใจ ความสัมพันธ์ และวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันที่เอื้อต่อการสร้างนวัตกรรม

ระดับถัดมาเป็น การจัดการความรู้และภูมิปัญญา ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกแปลง (Transformation mechanism) จากองค์ความรู้เชิงประสบการณ์ไปสู่องค์ความรู้เชิงระบบ กระบวนการนี้ช่วยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถต่อยอดเป็นนวัตกรรมทั้งในมิติของผลิตภัณฑ์และกระบวนการได้อย่างเป็นรูปธรรม

ระดับกลไกขับเคลื่อน (Driving mechanism level) คือ การมีส่วนร่วมและนวัตกรรมบนฐานเครือข่าย ซึ่งเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ร่วม การแลกเปลี่ยนทรัพยากร และการขยายผลของนวัตกรรมออกนอกขอบเขตชุมชนเดิม กลไกนี้ช่วยลดข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของวิสาหกิจชุมชนและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน

ในระดับกำกับ (governance level) การบริหารจัดการบนหลักธรรมาภิบาล ทำหน้าที่เป็นกลไกค้ำประกันความต่อเนื่อง ความโปร่งใส และความเป็นธรรมของกระบวนการพัฒนา ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้นวัตกรรมไม่หยุดอยู่เพียงระยะสั้น แต่สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ผลลัพธ์ปลายทางของแบบจำลองคือ การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันควบคู่กับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน โดยแบบจำลองนี้มีลักษณะเป็นวงจรย้อนกลับ (Feedback loop) ซึ่งผลลัพธ์จากการพัฒนาจะกลับไปเสริมความเข้มแข็งของทุนทางสังคมและทรัพยากรท้องถิ่น ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและไม่สิ้นสุด

ภาพที่ 2 แบบจำลองการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนของวิสาหกิจจากแฟ้มอินทรีย์

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาวัตกรรมการแก้ปัญหาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนของวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์ชุมชนบ้านป้อก จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาวัตกรรมการแก้ปัญหาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟชุมชนบ้านป้อกโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทุนทางสังคม และความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรม ขณะที่ปัจจัยด้านการจัดการความรู้ ภาวะผู้นำ และการบริหารจัดการและธรรมาภิบาล ทำหน้าที่เป็นปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยเสริมความเข้มแข็งให้แก่กระบวนการพัฒนา

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า ปัจจัยทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนาวัตกรรมการแก้ปัญหาท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์สูงสุด รองลงมาคือความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกและการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทั้งในมิตินวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ สะท้อนให้เห็นว่าความเข้มแข็งของโครงสร้างทางสังคมและการทำงานร่วมกันเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาวัตกรรมการในวิสาหกิจชุมชน

การพัฒนาวัตกรรมการแก้ปัญหาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟชุมชนบ้านป้อกสามารถจำแนกได้เป็น 2 มิติหลัก ได้แก่ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ เช่น การพัฒนากาแฟผสมผสาน กาแฟดริป และผลิตภัณฑ์จากกาแฟเชอร์รี่ ซึ่งช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างของสินค้า และนวัตกรรมกระบวนการ เช่น การผสมผสานปัญหาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีการตลาด การเพิ่มผลผลิต และการจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งช่วยยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจ

ผลการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาวัตกรรมการแก้ปัญหาท้องถิ่นชี้ให้เห็นว่า การยกระดับศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจกาแฟชุมชนควรมุ่งเน้นการบริหารจัดการด้วยธรรมาภิบาล การพัฒนาการผลิตและแปรรูปบนฐานอัตลักษณ์กาแฟอินทรีย์ผสมผสานกับเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการใช้กลยุทธ์การตลาดสมัยใหม่ควบคู่กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสร้างความยั่งยืนในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

2. อภิปรายผล

1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาวัตกรรมการแก้ปัญหาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์ชุมชนบ้านป้อก อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกและทุนทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการพัฒนาวัตกรรมการแก้ปัญหาท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟอินทรีย์ชุมชนบ้านป้อก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความเข้มแข็งของความสัมพันธ์ทางสังคม ความไว้วางใจ และการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชน เป็นฐานสำคัญที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และการสร้างสรรค์นวัตกรรม

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ Putnam (1993) ที่อธิบายว่าชุมชนที่มีเครือข่ายและบรรทัดฐานร่วมที่เข้มแข็งจะมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรยา ภักธอาชาชัย และคณะ (2566) และ Anusonphat (2023) ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการพัฒนาวัตกรรมการ ขณะเดียวกัน Dulkiah and Saeful (2025) ยังชี้ว่าทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสมรรถนะด้านนวัตกรรมขององค์กรชุมชน อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ได้ขยายความจากงานเดิม โดยชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมมีใช้เพียงปัจจัยสนับสนุน แต่เป็นกลไกหลักที่ขับเคลื่อนนวัตกรรมในระดับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ในประเด็นของความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก พบว่ามีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาทั้งด้านผลิตภัณฑ์และกระบวนการ สะท้อนบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย และภาคเอกชนในการสนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยี และช่องทางการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับงานของ วรพงศ์ แสงผัด และคณะ (2567) และ Sulisty and Ayuni (2019) ที่ระบุว่าความร่วมมือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน นอกจากนี้ Mahrinasari et al. (2024) ยังพบว่าการสนับสนุนจากภายนอกช่วยเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืน

2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า ปัจจัยทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะทุนทางสังคม ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก และการมีส่วนร่วมของสมาชิก ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนานวัตกรรมในวิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการเชิงระบบที่เกิดจากการบูรณาการของปัจจัยหลายด้านร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านเครือข่ายและนวัตกรรมของ Dulkiah and Saeful (2025) และ Sulisty and Ayuni (2019) ข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยนี้ คือ การแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของปัจจัยทางสังคมกับนวัตกรรมทั้งสองมิติ ได้แก่ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการในบริบทเดียวกัน ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยส่วนใหญ่ที่มักศึกษาแยกส่วน ทั้งนี้ แม้ว่าค่าความสัมพันธ์จะอยู่ในระดับสูง แต่ควรตีความในเชิงความสัมพันธ์ทางสถิติ (associational relationship) มากกว่าความเป็นเหตุและผลโดยตรง

3) แนวทางการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเสริมสร้างศักยภาพ ยกระดับความสามารถในการแข่งขัน และส่งเสริมความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า การสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น กาแฟสมุนไพร กาแฟดริป และผลิตภัณฑ์จากกาแฟเชอร์รี่ ควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการผลิต การลดต้นทุน และการเพิ่มผลผลิต เป็นรูปแบบของนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของวิสาหกิจชุมชน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Schumpeter (1934) ที่มองว่านวัตกรรมมิได้จำกัดอยู่แค่การคิดค้นสิ่งใหม่ทั้งหมด แต่รวมถึงการปรับปรุงและผสมผสานองค์ความรู้ที่มีอยู่เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่ม โดย อัจฉรวรรณ สุขเกิด และคณะ (2567) และ กิตติยา ระวะนาวิก และฉัตรวรวิญญ์ องค์สิงห์ (2566) พบว่าการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในผลิตภัณฑ์ชุมชนช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างอัตลักษณ์สินค้าได้อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ Widyanti et al. (2022) และ UNESCO (2018) เน้นว่าการพัฒนานวัตกรรมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับชุมชน ผลการวิจัยกรณีบ้านปอวกจึงยืนยันว่าการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาเป็นกลไกสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์ ควบคู่กับการตอบสนองความต้องการของตลาดสมัยใหม่

ในมิติของ การบริหารจัดการและธรรมาภิบาล แม้ผลการวิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์กับการพัฒนานวัตกรรมในระดับปานกลาง แต่ประเด็นดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพการจัดการเชิงกลยุทธ์ของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรยา ภัทรอาชาชัย และคณะ (2566) ที่ชี้ว่าการบริหารจัดการเป็นปัจจัยสำคัญต่อความต่อเนื่องและความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน โดย Bovaird and Löffler (2003) ระบุว่าการบริหารจัดการที่ดีหลักธรรมาภิบาลช่วยเพิ่มความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความเชื่อมั่นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนานวัตกรรมในระยะยาว

ผลการวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องกับทั้งแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยเชิงประจักษ์ของไทยและต่างประเทศ โดยยืนยันว่า ทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมของสมาชิก และความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะที่การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์และกระบวนการบน

ฐานอัตลักษณ์กาแฟป๊ออินทรีย์เป็นแนวทางที่ช่วยยกระดับความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนของวิสาหกิจกาแฟชุมชนบ้านป๊อกได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานภาครัฐระดับพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ออน และสำนักงานเกษตรอำเภอแม่ออน ควรจัดเวทีประชาคม กิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน และการอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ และพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยสร้างความเป็นเจ้าของร่วม ความไว้วางใจ และความเข้มแข็งของเครือข่ายภายในชุมชน

1.2 วิสาหกิจกาแฟชุมชนบ้านป๊อก ควรต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการปลูกและแปรรูปกาแฟ ร่วมกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายและมูลค่าเพิ่ม เช่น กาแฟสมุนไพร กาแฟดริป และผลิตภัณฑ์จากกาแฟเชอร์รี่ ควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพ ลดต้นทุน และรักษาคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ

1.3 คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนร่วมกับผู้นำชุมชน ควรพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และยึดหลักธรรมาภิบาล โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและติดตามผลการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน

1.4 วิสาหกิจชุมชนร่วมกับหน่วยงานด้านการตลาดและดิจิทัล (เช่น สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด หรือผู้เชี่ยวชาญด้าน e-Commerce) ควรนำเทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อออนไลน์มาใช้ในการประชาสัมพันธ์และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านแพลตฟอร์ม e-Commerce ควบคู่กับการเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสร้างคุณค่าเชิงประสบการณ์และขยายฐานผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ

1.5 หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย ภาคเอกชน และสถานประกอบการ ควรร่วมกันสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี มาตรฐานสินค้า และการเข้าถึงแหล่งทุน งบประมาณ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยในอนาคตควรขยายพื้นที่ศึกษาไปยังวิสาหกิจกาแฟชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนประเภทอื่นในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบและปัจจัยการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญา และเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยในเชิงทั่วไป

2.2 ควรมีการศึกษาความต้องการ พฤติกรรม และการรับรู้คุณค่าของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์กาแฟป๊ออินทรีย์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และกลยุทธ์การตลาดที่ตอบสนองตลาดเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 การวิจัยในอนาคตควรมุ่งประเมินผลกระทบของการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความเข้มแข็งของชุมชน และคุณภาพชีวิตของสมาชิกในระยะยาว เพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างรอบด้าน

2.4 ควรมีการศึกษาเชิงนโยบายเกี่ยวกับบทบาทของภาครัฐและระบบนิเวศ (Ecosystem) ที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างกรอบนโยบายและมาตรการสนับสนุนที่เหมาะสมและต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา แก้วประดิษฐ์. (2565). แนวทางเสริมศักยภาพการจัดการธุรกิจทางวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(5), 79 - 92.
- กิตติยา ระวะนาวิก และ ฉัตรวิรัช องค์กรสิงห. (2566). นวัตกรรมการบริหารจัดการเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 28(1), 130 - 144.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.
- พระครูสิทธิสุตากร (สุเมต สิทธิเมธี). (2567). สร้างวิสาหกิจชุมชนเสริมเศรษฐกิจฐานราก. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 8(9), 189 - 196.
- วรพงศ์ แสงผัด, เพ็ญศรี ฉิรินัง, วรเดช จันทรร และวิพร เกตุแก้ว. (2567). แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนท้องถิ่นไทย. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*, 9(6), 439 - 448.
- วิภาดา ญาณสาร และ ศักดิ์สายันต์ ไยสามเสน. (2564). กาแฟป่าอินทรีย์ : รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาสร้างสรรค์ บนฐานทรัพยากรท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟชุมชนบ้านป้อก อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 6(3), 407 - 422.
- วีรยา ภัทรอาชาชัย, พรภัส สุวรรณรัตน์, และ สมิตรา จิระวุฒินันท์. (2566). การศึกษาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมในจังหวัดมหาสารคามสู่ตลาดต่างประเทศ. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 28(4), 134 - 148.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2563). *รายงานสถานการณ์วิสาหกิจชุมชนของประเทศไทย ปี 2563*. กรมการพัฒนาชุมชน.
- อัจฉราวรรณ สุขเกิด, ภัฏญพาพัชญ์ นาคภิบาล, วิภาวดี พุปียะ และธันยธร ตินภพ. (2567). การจัดการวิสาหกิจชุมชนแบบเกษตรสร้างมูลค่า อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี. *วารสารมณีเชษฐาราม*, 7(4), 552 - 564.
- Anusonphat, N. (2023). Driving Community Enterprises to Create a Sustainable Grassroots Economy in Thailand. *Asian Political Science Review*, 8(1), 17 - 26.
- Arayawut, S. (2020). A Community-Based Case Study of Coffee Farming in Thailand. *International Journal of Multidisciplinary in Management and Tourism*, 4(2), 103 - 116.
- Bovaird, A., & Löffler, E. (2003). Evaluating the quality of public governance: indicators, models and methodologies. *International Review of Administrative Sciences*, 69(3), 313-328. <https://doi.org/10.1177/0020852303693002>.
- Chambers, R. (1997). *Whose Reality Counts? Putting the First Last*. Intermediate Technology Publications.
- Dulkiah, M., & Saeful Majid, A. (2025). Influence of Social Capital on Community Participation with Community Development as an Intervening Variable. *Changing Societies & Personalities*, 9(2), 501 - 523. <https://doi.org/10.15826/csp.2025.9.2.339>.
- Grosse, M., Pohlsch, J., & Korbel, J. J. (2018). Triggers of collaborative innovation in online user communities. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 4(4), 59. <https://doi.org/10.3390/joitmc4040059>.

- Kungwansupaphan, C., & Suwannaputit, U. (2024). Cluster-based and Diamond Model Analysis of Herbal City in Thailand : A Case Study of Surin Province. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 17(4), 39 - 61. <https://doi.org/10.14456/jcdr-hs.2024.26>.
- Mahrinasari, M. S., Bangsawan, S., & Sabri, M. F. (2024). Local Wisdom and Government's Role in Strengthening the Sustainable Competitive Advantage of Creative Industries. *Heliyon*, 10(10), e31133. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e31133>.
- Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. Harvard Business School Press.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work : Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations* (5th ed.). Free Press.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. Harvard University Press.
- Sulistyo, H., & Ayuni, S. (2019). Competitive Advantages of SMEs: The Roles of Innovation Capability, Entrepreneurial Orientation, and Social Capital. *Contaduria y Administracion*, 65(1), e156. <https://doi.org/10.22201/fca.24488410e.2020.1983>.
- UNESCO. (2018). *Reshaping Cultural Policies : Advancing Creativity for Development*. UNESCO Publishing.
- Widyanti, T., Tetep, T., Supriatna, A., & Nurgania, S. (2022 August 18). Development of a Local Wisdom-based Creative Economy. In *Proceedings of the 6th Global Conference on Business, Management, and Entrepreneurship (GCBME 2021)*, 38 - 41. Atlantis Press.
- Wongvilarat, S. (2024). Development and Upgrading of Coffee Cultivation, Value Addition, and Community-Based Management Among Tea-Coffee Quality Farmers in Ban Pok Mae On District Chiang Mai Province. *Journal of International Crisis and Risk Communication Research*, 7(1), 77 - 88. <https://doi.org/10.63278/jicrcr.vi.3177>.